

**Σχέδιο εισήγησης κ. Τάκη Πολίτη, Γενικού Διευθυντή ΙΟΒΕ στη
Συνεδρίαση με θέμα: Περιφερειακή ανάπτυξη και βιομηχανία: το
παρελθόν, το παρόν και το μέλλον
Δευτέρα 30 Νοεμβρίου 2009**

«Ο τουρισμός είναι η βαριά βιομηχανία της Ελλάδας» είναι μια φράση που ακούμε συχνά. Η διαπίστωση αυτή, ανεξάρτητα από την ορθότητα της, παραπέμπει σε σαφείς υποδείξεις για τις επιλογές της οικονομικής πολιτικής. Αντίθετα, η σημασία της βιομηχανίας σχεδόν διαγράφεται με εκφράσεις του τύπου *«δεν έχουμε βιομηχανία»*, *«η βιομηχανία τελείωσε»*, *«δεν παράγουμε τίποτα»*. Και κατ' αντιστοιχία, η υποβάθμιση του ρόλου και της σημασίας της βιομηχανίας που προκύπτει από τις διαπιστώσεις αυτές, παράγει συγκεκριμένα αποτελέσματα πολιτικής.

Στο όνομα της περιφερειακής ανάπτυξης ομνύουν όλοι. Η ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών θεωρείται γενικώς «ευκαία» και ο περιορισμός των περιφερειακών ανισοτήτων επαναλαμβάνεοται μονότονα ως ένας από τους κύριους στόχους της οικονομικής πολιτικής.

Το κοινό στοιχείο όλων αυτών των τοποθετήσεων είναι ο «ιδεολογικός» τους χαρακτήρας. Και με τον όρο «ιδεολογικός» εννοώ ότι οι απόψεις αυτές διαμορφώνονται μέσα από κοινωνικές αντιλήψεις, πεποιθήσεις, κοινούς τόπους ακόμα και από προκαταλήψεις. Με άλλα λόγια, διαπιστώσεις αυτού του είδους εκφράζουν μεν την επικρατούσα κοινωνική άποψη, αλλά όχι αναγκαστικά και την

υλική πραγματικότητα. Επηρεάζουν όμως άμεσα και έμμεσα την οικονομική πολιτική, με αποτέλεσμα επιλογές που μπορεί να μην ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της βιομηχανίας, της περιφερειακής ανάπτυξης ή του τουρισμού.

Γι' αυτό θεωρώ εξαιρετικά σημαντική την προσπάθεια του ΣΒΒΕ να επανατοποθετήσει τα ζητήματα αυτά στις πραγματικές τους διαστάσεις, συμβάλλοντας έτσι στη διαμόρφωση μιας ορθολογικής οικονομικής πολιτικής που θα βασίζεται στα πραγματικά δεδομένα της οικονομικής δραστηριότητας.

Η εισήγηση μου θίγει τρία σημεία: πρώτον, το ρόλο της βιομηχανίας στην ελληνική οικονομία, τις τάσεις και τις προοπτικές της, δεύτερον, τη θέση της βιομηχανίας στην περιφερειακή διάταξη της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας και τον ιδιαίτερο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει και τρίτον, προτάσεις πολιτικής για την ανάπτυξη της βιομηχανίας στο σύνολο και στις περιφέρειες της χώρας.

Κατ' αρχάς μερικά ιστορικά στοιχεία: Χονδρικά μπορούμε να διακρίνουμε τρεις περιόδους ανάπτυξης της βιομηχανίας στη χώρα:

Στην πρώτη περίοδο, μετά τον πόλεμο η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην άνοδο της βιομηχανίας. Ειδικότερα στην εικοσαετία 1960 – 1980 το προϊόν της μεταποίησης αυξήθηκε με ρυθμούς που έφταναν το 10% το χρόνο. Σε όλη αυτή την περίοδο η ανάπτυξη της βιομηχανίας αποτελούσε στρατηγική προτεραιότητα των κυβερνήσεων και ενθαρρύνονταν με χρηματοδοτικά κίνητρα, με την προσπάθεια προσέλκυσης ξένων άμεσων

επενδύσεων, με την ανάπτυξη των υποδομών, με την δασμολογική και μη δασμολογική προστασία από τις εισαγωγές και με την κατά προτεραιότητα χρηματοδότηση από το χρηματοπιστωτικό σύστημα με ευνοϊκούς όρους.

Στη δεύτερη περίοδο, μετά τις πετρελαϊκές κρίσεις η ταχεία άνοδος ανακόπτεται και τη δεκαετία του '80 καταγράφεται υποχώρηση της μεταποιητικής δραστηριότητας με τη συμμετοχή της μεταποίησης στο σχηματισμό του ΑΕΠ να περιορίζεται στο 15%.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90, που είναι η τρίτη φάση, η ελληνική μεταποίηση εισέρχεται σε μια φάση βραδύτερης ανόδου, αλλά και σημαντικών αλλαγών στις δομές, τη διάρθρωση της και τη φυσιογνωμία της μεταποιητικής επιχείρησης. Σήμερα, το βιομηχανικό προϊόν είναι περίπου το 12% του ΑΕΠ και οι απασχολούμενοι σ' αυτήν το 12% της συνολικής απασχόλησης. Φαίνεται εξάλλου, ότι τα τελευταία χρόνια διαμορφώνεται στην Ελλάδα ένας μικρότερος μεν, αλλά αποδοτικότερος μεταποιητικός τομέας, ο οποίος επηρεάζεται εντονότερα από τις εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την παγκοσμιοποίηση των αγορών και τη νέα οικονομική γεωγραφία που διαμορφώνεται.

Η υποχώρηση του μεριδίου της μεταποίησης στο σχηματισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και στην απασχόληση ερμηνεύεται από πολλούς ως μια τάση αποβιομηχάνισης της ελληνικής οικονομίας και μετασχηματισμού της σε μια οικονομία υπηρεσιών. Η τάση αυτή δεν παρατηρείται βέβαια μόνο στην Ελλάδα. Μία από τις κύριες διαρθρωτικές αλλαγές στις αναπτυγμένες οικονομίες τις τελευταίες δεκαετίες είναι η μετατόπιση της απασχόλησης με κατεύθυνση προς

τον τομέα των υπηρεσιών. Αυτή η εξέλιξη αντανακλά το διεθνή καταμερισμό της εργασίας αλλά και την αποσύνδεση των προηγουμένως κάθετα συνδεδεμένων αλυσίδων αξίας. Ο διεθνής καταμερισμός της εργασίας συνεπάγεται ότι οι δραστηριότητες εντάσεως εργασίας, κατά κύριο λόγο, μεταναστεύουν από τις αναπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες. Από την άλλη πλευρά, στις ανεπτυγμένες χώρες η διαρκής αυτή μετατόπιση της βαρύτητας προς τις υπηρεσίες σημαίνει ότι η ανταγωνιστικότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων επηρεάζεται σε αυξανόμενο βαθμό από την αξία που συνεισφέρουν οι υπηρεσίες, που συνδέονται με την κύρια παραγωγική δραστηριότητα της μεταποίησης. Ο ανταγωνισμός μεταφέρει το ενδιαφέρον από την κατασκευή των προϊόντων στην καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση των πελατών πριν και μετά την παραγωγή και πώληση των προϊόντων. Η βιομηχανία και οι υπηρεσίες εμφανίζονται πλέον άρρηκτα συνδεδεμένες. Γι' αυτό θα ήταν λάθος να αντιμετωπίζουμε υπηρεσίες και βιομηχανία ως ανεξαρτήτους μεταξύ τους τομείς, ή ακόμα και ως ανταγωνιστικούς.

Η ερμηνεία της πορείας που ακολούθησε η μεταποίηση στην Ελλάδα είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την εφαρμογή συγκεκριμένων δράσεων. Και το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι: η υποχώρηση του μεριδίου της βιομηχανίας είναι αποτέλεσμα ανακατατάξεων και προσαρμογών, οι οποίες, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να την οδηγήσουν σε υψηλότερα επίπεδα αποδοτικότητας στο μέλλον, ή είναι το σύμπτωμα μιας μακροχρόνιας πορείας αποβιομηχάνισης;

Εάν δεχτούμε ότι βρισκόμαστε σε μια πορεία αποβιομηχάνισης, οι στόχοι μας γίνονται αμυντικοί: Αναζητούμε τρόπους για να σταματήσουμε την πτώση, ενισχύουμε επιχειρήσεις και κλάδους που πλήττονται περισσότερο, προσπαθούμε να διατηρήσουμε τα σημερινά επίπεδα παραγωγής και απασχόλησης.

Αν από την άλλη πλευρά θεωρήσουμε ότι η ελληνική βιομηχανία προσαρμόζεται για να αντιμετωπίσει τις νέες συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού, τότε ενδεδειγμένη απάντηση είναι η ενθάρρυνση των αναγκαίων προσαρμογών, η προσπάθεια να διευρύνουμε συνεχώς τον υπαρκτό, εκσυγχρονιστικό πυρήνα των επιχειρήσεων για να φτάσει μια κρίσιμη μάζα που θα τροφοδοτήσει την ανάπτυξη της βιομηχανίας στο μέλλον.

Προσωπικά υποστηρίζω ότι μόνο η δεύτερη λύση είναι εφικτή, ο εκσυγχρονισμός δηλαδή και η προσαρμογή που θα βελτιώνει με ταχείς ρυθμούς την ανταγωνιστικότητα και την εξωστρέφεια. Γιατί αν επιδιώκουμε να αναδείξουμε την Ελλάδα ως σημαντικό παίκτη σε μια ευρύτερη περιφερειακή αγορά, πρέπει πρώτα απ' όλα, να ενισχύσουμε την ανταγωνιστικότητα και την εξωστρέφεια των επιχειρήσεων για να δραστηριοποιηθούν σ' αυτή την αγορά.

Σήμερα, αυτό δυστυχώς δεν συμβαίνει. Η ελληνική μεταποίηση, όπως και όλη η ελληνική οικονομία, είναι εσωστρεφής, με την έννοια ότι το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής της κατευθύνεται στην εγχώρια αγορά. Υπολογίζεται ότι στη μεταποίηση το μερίδιο της παραγωγής που πωλείται σε αγορές του εξωτερικού κυμαίνεται περί το 30%. Υπενθυμίζεται βεβαίως ότι οι εξαγωγές βιομηχανικών

προϊόντων αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών (75%).

Για να ανταποκριθούν όμως οι επιχειρήσεις στην πρόκληση της εξωστρέφειας, πρέπει να συντρέξουν δυο προϋποθέσεις: Πρώτον, να πραγματοποιήσουν οι ίδιες μια σειρά αναδιαρθρώσεων και προσαρμογών στο εσωτερικό τους και δεύτερον, να διαμορφωθεί ένα γενικότερο οικονομικό περιβάλλον που θα ευνοεί τις αλλαγές αυτές.

Σύμφωνα με έρευνα του IOBE οι σημαντικότερες από τις προσαρμογές αυτές, όπως κρίνουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις είναι:

- Ο εκσυγχρονισμός των μεθόδων παραγωγής.
- Η διεύρυνση της παραγωγικής δυναμικότητας για την παραγωγή νέων προϊόντων.
- Η εκπαίδευση του προσωπικού παραγωγής.
- Η κατάρτιση σε νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών.
- Η εφαρμογή καινοτομιών στην παραγωγή και τη διοίκηση.
- Η προμήθεια από την αγορά και ενσωμάτωση τεχνολογίας.
- Η ανάπτυξη τεχνολογίας μέσα στην επιχείρηση.
- Οι έρευνες αγοράς/διαφημιστικές εκστρατείες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.
- Η ανάπτυξη κέντρων-δικτύων διανομής.

- Οι στρατηγικές συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις.

Έρχομαι τώρα στην περιφερειακή διάσταση της βιομηχανικής δραστηριότητας. Η κατάσταση είναι βέβαια γνωστή και δεν θα επεκταθώ. Μερικά μόνο βασικά στοιχεία: Η συμβολή της μεταποίησης στη συνολική παραγόμενη αξία της περιφέρειας είναι: 38% στην Αττική, 17% στην Κεντρική Μακεδονία, 15% στη Στερεά Ελλάδα και 8% στη Θεσσαλία, ενώ στις άλλες περιοχές της χώρας πολύ μικρότερη. Είναι συνεπώς προφανές ότι στα δυο μητροπολιτικά κέντρα της χώρας η σημασία της μεταποίησης είναι πολύ υψηλή, τόσο σε όρους δημιουργίας εισοδήματος, όσο και απασχόλησης.

Ειδικότερα για τη Βόρεια Ελλάδα θα πρέπει να προσθέσω τα ακόλουθα: Οι τρεις περιφέρειες, δηλαδή Κεντρική Μακεδονία, Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και Δυτική Μακεδονία παράγουν σήμερα περί το 20% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του '90 η συμμετοχή τους προσέγγιζε το 25%. Κι' αυτό γιατί η ανάπτυξη των περιφερειών αυτών ήταν βραδύτερη. Όσον αφορά τη βιομηχανία της Βόρειας Ελλάδας, η συμμετοχή της στο σύνολο του παραγομένου προϊόντος στην περιοχή υπερβαίνει το 12%, ενώ στο σύνολο της χώρας είναι κάτω από το 11%. Τέλος, στις τρεις περιφέρειες της Βόρειας Ελλάδας παράγεται το 24% του συνολικού βιομηχανικού προϊόντος της χώρας.

Με βάση τα συνολικά αυτά δεδομένα μπορούμε βάσιμα να υποστηρίξουμε ότι η Β.Ελλάδα παρουσιάζει σημαντική γεωγραφική εξειδίκευση στη Βιομηχανία. Ειδικότερα η Δυτική Μακεδονία είναι το ενεργειακό κέντρο της χώρας, ενώ στην Κεντρική και ανατολική Μακεδονία και Θράκη δραστηριοποιείται ένας μεγάλος

αριθμός βιομηχανικών επιχειρήσεων. Η Β.Ελλάδα παράλληλα, με την σχετικώς ισχυρή βιομηχανική βάση διαθέτει και ένα σημαντικό δίκτυο υποδομών και γεωγραφικά πλεονεκτήματα που μπορούν να στηρίξουν την περαιτέρω επέκταση της βιομηχανικής δραστηριότητας σε νέες, όμως, βάσεις. Κλειδί για την περιοχή είναι οι εκτεταμένες προσαρμογές που θα αναβαθμίσουν την εξωστρέφεια των επιχειρήσεων.

Όμως, αυτά τα στατιστικά δεδομένα δεν αντανακλούν πλήρως τη σημασία της μεταποίησης. Η διασύνδεση των οικονομικών δραστηριοτήτων κατά μήκος της αλυσίδας αξίας, αναδεικνύει τη θέση της μεταποίησης ως ενδιάμεσου κρίκου μεταξύ της αγροτικής παραγωγής και της παραγωγής πρώτων υλών από τη μία πλευρά και του εμπορίου και των υπηρεσιών από την άλλη. Έτσι, δεν είναι εύκολο να απομονωθεί ή / και να ποσοτικοποιηθεί η επίδραση της μεταποίησης στην αναπτυξιακή διαδικασία σε περιφερειακό επίπεδο. Ο ρόλος των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιφέρειας και των διασυνδέσεων μεταξύ των τομέων είναι καθοριστικός για τη διαμόρφωση της περιφερειακής εξειδίκευσης, η οποία βεβαίως είναι τις περισσότερες περιπτώσεις και κλαδική εξειδίκευση.

Με βάση όλες τις παραπάνω επιφυλάξεις η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης της βιομηχανίας θα πρέπει να έχει δυο διαστάσεις: την οριζόντια-εθνική-διάσταση και την περιφερειακή διάσταση, η οποία θα στηριχθεί σε κριτήρια εξειδίκευσης των κρίσιμων παραμέτρων κάθε περιφέρειας.

Μια εθνική πολιτική για τη βιομηχανία έχει διττό στόχο:

Πρώτον, να ενθαρρύνει τις προσαρμογές στις επιχειρήσεις, που χρειάζονται για να γίνουν πιο εξωστρεφείς και ανταγωνιστικές και

Δεύτερον, να βελτιώσει το γενικότερο οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργούν οι επιχειρήσεις.

Ο πρώτος στόχος υλοποιείται και εξειδικεύεται περιφερειακά μέσα από τα Προγράμματα Ανάπτυξης και τα Περιφερειακά Προγράμματα, τα οποία θα πρέπει να ενισχύσουν επενδύσεις που αφορούν τις αναγκαίες προσαρμογές στις οποίες έχω ήδη αναφερθεί.

Από την άλλη πλευρά, όπως έχουν επισημάνει οι ίδιες οι επιχειρήσεις, οι σημαντικότεροι παράγοντες που δημιουργούν προβλήματα στις προσπάθειες για εκσυγχρονισμό τους βρίσκονται εκτός επιχείρησης και αφορούν το γενικότερο οικονομικό περιβάλλον, τις σχέσεις με τη Δημόσια Διοίκηση, τον τρόπο λειτουργίας του ανταγωνισμού κ.λ.π.

Συνεπώς για την ανάπτυξη της βιομηχανίας απαιτούνται μεγάλες αλλαγές στην οικονομική πολιτική που θα εξασφαλίζουν μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

- Προώθηση των έργων υποδομής, όσο είναι εφικτό μέσα στα πλαίσια της δημοσιονομικής προσαρμογής.
- Σταθερότητα και συνέχεια του φορολογικού συστήματος, το οποίο σήμερα αποτελεί για τις επιχειρήσεις ένα στοιχείο αβεβαιότητας.
- Εξορθολογισμό του φορολογικού συστήματος με τη θέσπιση συστημάτων δειγματοληπτικών εκθέσεων για τις επιχειρήσεις, με κριτήρια επιλογής της

ανάλυση κινδύνου. Οι εφορίες υποχρεούνται να διενεργούν ένα συγκεκριμένο αριθμό ελέγχων που υποδεικνύεται κεντρικά, και καταρτίζουν τεκμηριωμένες εκθέσεις για κάθε έλεγχο που πραγματοποιούν.

- Κατάργηση των εμποδίων στη λειτουργία του ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών.
- Κωδικοποίηση του πλαισίου κάθε φορέα που ασκεί ρυθμιστική λειτουργία (Υπουργεία, Υπηρεσίες, Ρυθμιστικές Αρχές) έτσι ώστε να αποφεύγονται οι πολλαπλές ρυθμίσεις για το ίδιο θέμα από διαφορετικούς φορείς, γεγονός που σήμερα συμβαίνει, επιβαρύνοντας σημαντικά τις επιχειρήσεις με το κόστος συμμόρφωσης στις διοικητικές πράξεις να φτάνει το 7%.
- Δημιουργία Κέντρων Εξυπηρέτησης Επιχειρήσεων ανάλογων με τα ΚΕΠ .
- Απόσυρση του Κράτους από τους τομείς προϊόντων και υπηρεσιών που ήδη παράγονται ανταγωνιστικά από τον ιδιωτικό τομέα (τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, βιομηχανία, τουρισμός). Συνέχιση των αποκρατικοποιήσεων, με κυρίαρχο στόχο τη βελτίωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας και όχι μόνο τα ταμειακά οφέλη.
- Συστηματικός έλεγχος όλων των νόμων για τον περιορισμό της πολυνομίας και άμεση κατάργηση όσων έχουν περιπέσει σε αχρησία. Αξιολόγηση των υπολοίπων με βάση τις αποδεδειγμένες επιπτώσεις τους στην οικονομική δραστηριότητα.

Η οικονομική πολιτική που διαμορφώνεται σήμερα, έχοντας προσανατολισθεί κατ' ανάγκη στο στόχο της δημοσιονομικής προσαρμογής παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις στο αναπτυξιακό της σκέλος και δημιουργεί βάσιμες ανησυχίες ότι μπορεί να επιτείνει τα προβλήματα που έχει ήδη συσσωρεύσει η ύφεση: μείωση παραγωγής, συρρίκνωση δραστηριοτήτων, πτώση κερδοφορίας, απώλειες θέσεων εργασίας.

Το πρόβλημα προκύπτει από το γεγονός ότι για μια ακόμη φορά η δημοσιονομική προσαρμογή επιχειρείται κυρίως με αύξηση των εσόδων και όχι με τον δραστικό περιορισμό των δαπανών. Έτσι, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη χώρα μας αυξάνεται σημαντικά το φορολογικό βάρος για τις επιχειρήσεις και τους εργαζομένους, με αποτέλεσμα αρνητικές επιπτώσεις τόσο στην προσφορά όσο και στη ζήτηση.

Οι απώλειες αυτές πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια ώστε να αντισταθμισθούν, τουλάχιστον εν μέρει, με την προώθηση των σημαντικών μεταρρυθμίσεων στους τομείς που αναφέρθηκα προηγουμένως και αφορούν το γενικότερο περιβάλλον λειτουργίας των επιχειρήσεων.

9 Νοεμβρίου 2009